

Рис.1. Типізована структура виробничої дільниці

На практиці розглянуту імітаційну модель можна застосовувати для вирішення ряду задач, таких як:

- управління запасами на виробництві (визначення оптимальних розмірів складів та коловерстатних накопичувачів);
- пошук "вузьких місць" (визначення лімітуючих верстатів та підрозділів);
- прогнозування роботи підрозділів та підприємства;
- календарне планування;
- порівняння різних структур виробництва та пошук більш ефективних.

Все це дозволить підвистити ефективність організації виробництва на підприємстві.

СПІВВІДНОШЕННЯ КЛАСИФІКАТОРА ФОРМ ПОЄДНАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ПРОЦЕСУ СТВОРЕННЯ ПРОДУКТУ ТА МОРФОЛОГІЧНОГО ЯЩИКА ФОРМ ПОЄДНАНЬ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ І КОМБІНУВАННЯ ВИРОБНИЦТВА

Валерія Валеріївна Дьоміна

здобувач кафедри менеджменту та економічної безпеки
Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля

Взаємини диверсифікації і комбінування виробництва двоїсті, приймають різноманітні форми, переслідують різні цілі. За ситуації, коли цілі диверсифікації і комбінування співпадають, ці два економічні

явища посилюють ефективність один одного. Якщо ж цілі різні, то можливо досягнення декількох цілей одночасно, при чому досягнення однієї мети може створювати необхідні умови для досягнення іншої. Таким чином, породжується інтерес до вивчення цілей, засобів, необхідних умов поєднань диверсифікації і комбінування виробництва. Робочою гіпотезою дослідження є пропозиція створення морфологічного ящика поєднань форм диверсифікації і комбінування виробництва.

Дослідження раціональних форм поєднання диверсифікації та комбінування виробництва радї систематизації формоутворюючих ознак йшло двома шляхами: шляхом розробки класифікатора форм поєднання елементів процесу створення продукту, та шляхом розробки моделі морфологічного ящика, що відбиває зміст поєднань видів і форм комбінування виробництва і диверсифікації. Після отримання результатів таких розробок постало завдання зіставлення цих двох систем ознак.

Визначивши види і форми комбінування виробництва і диверсифікації виробництва, їх цілі, умови здійснення можна зробити висновок про те, що деякі види цих процесів взаємозв'язані, вони або доповнюють один одного, або є засобом досягнення один одного. Неоднозначність визначення форм поєднань різних видів комбінування і диверсифікації, єдність і суперечність їхніх цілей, засобів і умов досягнення породили пропозицію їхнього впорядкування через морфологічний ящик, який систематизує ці поєднання. Для виявлення можливих поєднань диверсифікації та комбінування виробництва було запропоновано модель морфологічного ящика (рис. 1).

	Форми комбінування виробництва
Види диверсифікації	Поєднання видів і форм Комбінування виробництва і диверсифікації

Рис. 1. Первинне представлення моделі морфологічного ящика поєднань форм диверсифікації і комбінування виробництва

На основі аналізу економічних джерел було визначено такі форми комбінування виробництва: на основі спільних засобів праці, спільного використання робочої сили, загальних предметів праці, а саме: послідовних стадій переробки сировини, комплексного використання сировини, використання відходів. Стосовно диверсифікації: вертикальна, горизонтальна, латеральна та спорадична. У табл. 1 надано можливий вид морфологічного ящика поєднань форм комбінування виробництва та диверсифікації.

Невідповідність класифікаційних ознак комбінування (в залежності від того чинника виробництва, на якому базується здійснення

Таблиця 1

Морфологічний ящик поєднань форм комбінування і диверсифікації

Форми комбінування	На основі спільних засобів праці	На основі спільного використання робочої сили	Комбінування на базі загальних предметів праці		
			Послідовні стадії переробки початкової сировини	Комплексне використання сировини	Використання відходів
Види диверсифікації					
Вертикальна	<p>Нове виробництво, що входить до технологічного ланцюжка випуску існуючих продуктів на базі загальних засобів праці</p> <p>1.1</p>	<p>Нове виробництво, що входить до технологічного ланцюжка випуску існуючих продуктів на базі спільного використання робочої сили</p> <p>1.2</p>	<p>Нове виробництво, що входить до технологічного ланцюжка випуску існуючих продуктів на базі послідовної переробки початкової сировини 1.3</p>	<p>Нове виробництво, що входить до технологічного ланцюжка випуску існуючих продуктів на базі комплексного використання сировини 1.4</p>	<p>Нове виробництво, що входить до технологічного ланцюжка випуску існуючих продуктів на базі використання відходів 1.5</p>
Горизонтальна	<p>Пошук нової продукції, призначеної для клієнтів компанії на основі спільного використання предметів праці 2.1</p>	<p>- // -</p> <p>2.2</p>	<p>- // -</p> <p>2.3</p>	<p>- // -</p> <p>2.4</p>	<p>- // -</p> <p>2.5</p>
Латеральна	<p>Пошук альтернативної вартості на основі загальних засобів праці 3.1</p>	<p>- // -</p> <p>3.2</p>	<p>- // -</p> <p>3.3</p>	<p>- // -</p> <p>3.4</p>	<p>- // -</p> <p>3.5</p>
Спорадична	<p>Портфельне зниження ризику на базі загальних засобів праці 4.1</p>	<p>- // -</p> <p>4.2</p>	<p>- // -</p> <p>4.3</p>	<p>- // -</p> <p>4.4</p>	<p>- // -</p> <p>4.5</p>

комбінування) і диверсифікації (в залежності від вибору стратегії відносно системи ринок/продукт), а також їх нерівноправність по відношенню один до одного: комбінування найчастіше виступає або як засіб диверсифікації, або як процес, здійснення якого посилює позитивний ефект диверсифікації, породжують необхідність виведення нових класифікаційних ознак безпосередньо для форм поєднань диверсифікації і комбінування виробництва, при визначенні яких вважаємо за доцільне спиратися безпосередньо на результат діяльності будь-якого підприємства – кінцевий продукт. Диверсифікація як така означає різноманіття

кінцевого продуктового набору, а комбінування виробництва – стан тих або інших чинників виробництва продукту. Виходячи з цього, здається можливим визначити наступні 5 класифікаційних ознак: вхідного набору продуктів, спрямованості технологічного ланцюжку, комбінування засобів праці, самої праці, та характеру кінцевого продуктового складу.

З метою створення зручності для визначення того або іншого типу поєднання різних форм організації виробничо-господарської діяльності підприємства можливе створення класифікатора, п'ятизначні коди якого матимуть такі значення: 1) вхідна різноманітність предметів праці – 1, одноманітність – 0; 2) технологічна спрямованість (об'єднання предметів праці, що отримані ззовні – 0, роз'єднання одного зовнішнього продукту в ході переділу – 1, виробництво нового продукту з продукту минулого переділу – 2); 3) спеціалізація праці – 0, комбінування на основі неспеціалізованої праці – 1, комбінування на базі спеціалізованої праці – 2; 4) уніфікація знарядь праці – 1, спеціалізація знарядь праці – 0, комбінування на базі спеціалізованого устаткування – 2; 5) продуктової набір на виході (уніфікація – 0, диверсифікація – 1).

З метою встановлення зв'язку моделі та запропонованих кодів можна присвоїти кожному осередку відповідний код. Наприклад, осередку 1.2, що представляє поєднання вертикальної диверсифікації та комбінування виробництва на базі спільного використання робочої сили, відповідатиме код 12011 (табл. 2).

Таблиця 2

Склад форм поєднань диверсифікації і комбінування на базі класифікатора форм поєднання елементів процесу створення продукту

Види диверсифікації	Комбінування на основі спільних засобів праці	Комбінування на основі спільного використання робочої сили	Комбінування на базі загальних предметів праці			Немає комбінування
			Послідовність стадій переробки початкової сировини	Комплексне використання сировини	Використання відходів	
Вертикальна	00011, 11111, 11011, 10111, 01111, 01011, 00111, 10011, 12111, 12011, 02111, 02011	00101, 11111, 11101, 10111, 01111, 01101, 00111, 10101, 12111, 12101, 02111, 02101	01111, 01101, 01011, 00111, 02111, 02101, 02011	01111, 01101, 01011, 00111, 02111, 02101, 02011	01111, 01101, 01011, 00111, 02111, 02101, 02011	10001, 01001, 00001, 11001, 02001, 02011

Продовження табл. 2

Горизон- тальна	00011, 11111, 11011, 10111, 01111, 01011, 00111, 10011	00101, 11111, 11101, 10111, 01111, 01101, 00111, 10101	01111, 01101, 01011, 00111	01111, 01101, 01011, 00111	01111, 01101, 01011, 00111	10001, 00001, 11001,
Латера- льна	00011, 11111, 11011, 10111, 01111, 01011, 00111, 10011	00101, 11111, 11101, 10111, 01111, 01101, 00111, 10101	01111, 01101, 01011, 00111	01111, 01101, 01011, 00111	01111, 01101, 01011, 00111	10001, 00001, 11001,
Спора- дична	00011, 11111, 11011, 10111, 01111, 01011, 00111, 10011	00101, 11111, 11101, 10111, 01111, 01101, 00111, 10101	01111, 01101, 01011, 00111	01111, 01101, 01011, 00111	01111, 01101, 01011, 00111	10001, 00001, 11001,
Немає дивер- сифікації	00010, 10010, 01010, 00110, 11110, 11010, 10110, 02010, 02100, 12110, 12010, 02110	00100, 10100, 01100, 00110, 11110, 11100, 01110, 12110, 12100, 02110,	02000, 02010, 02100, 02110,	02110	02110	00000, 01000 , 10000, 11000, 12000

Таким чином, розроблена модель морфологічного ящика форм поєднань диверсифікації та комбінювання виробництва та виведені класифікаційні ознаки форм поєднань диверсифікації та комбінювання виробництва дозволяють визначати форми організації господарської діяльності, як окремих підприємств, так і виявляти їх специфіку відносно груп підприємств різних галузей та підгалузей. Подальше дослідження передбачає апробацію моделі, її адаптацію та вдосконалення з урахуванням особливостей господарської діяльності підприємств певних галузей промисловості.